

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**ХИМИЯ
ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киев 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

51 – 52 21 ДЕКЕМВРИ 2017 Г.

Спасяването на евреи от Жешовска област

*Откъс от „Поляци спасяват евреи
в района на Жешов по време
на Втората световна война“*

Елжбиета Рончи

Университет в Жешов

Територията на съвременна Югоизточна Полша е наричана условно Жешовска област по името на най-големия град в региона (Жешов). На юг тя граничи със Словакия, а на изток – с Украйна.

В междувоенния период Жешовска област принадлежи към Лвовското воеводство, а по време на Втората световна война влиза в състава на т.нар. Краковски гистрикт. Това е новосъздадена от окупационните власти административна единица (една от петте в Генералното губернаторство) и представлява неговата източна част. Днес Жешовска област съвпада с Подкарпатското воеводство. Преди Втората световна война този терен е бил твърде пъстър в етническо и религиозно отношение. Според последното общо преброяване през 1931 г. в региона живеят 1 284 202 души, от които 868 807 католици (67,6% от общия брой), 276 696 (21,5%) лица с православно вероизповедание и гръкокатолици, както и 106 546 (8,3%) души, изповядващи религията на Моисей. Останалите принадлежат към друга религиозна ориентация. Сред евреите 87 060 признават еврейския или староеврейския за свой роден език. Останалите използват полския или украинския език. Тъй като в междувоенния период религиозната принадлежност е била отъждествявана с народностната, може да се твърди, че преобладаващата част от Жешовския регион представляват поляците, а най-многобройно народностно малцинство – украинците. Данните от 1931 г. са последните сведения за народностната структура на изследвания терен преди Втората световна война, тъй като поредният преброителен списък, предвиджан за 1941 г., не е реализиран. Полската държава, в резултат на поражението си в тази отбранителна за нея война през 1939 г., попада едновременно под две окупации: немска и съветска.

Заглавието е на редакцията

www.history.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д-р Пламен Митев
E-mail: plamdmb@abv.bg

Редактор
Д-р Албена Симова
0889 88 21 83
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71
E-mail: history@azbuki.bg

Съдържание на сп. „История“, кн. 5/2017:

ИНТЕРВЮ

„Най-голямото признание и най-голямата награда са моите ученици и техните постижения“. Интервю с академик Васил Гюзелев / *Анита Вълва, Мария Вълкова*

ЦИВИЛИЗАЦИОННИ ГРАНИЦИ

Професионалните сдружения в Западна Централна България през XIX век / *Георги Д. Георгиев*

В търсене на корените на Студената война. Варшавското въстание от 1944 г. в политиката на тримата големи / *Александър Трендафилов*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Минало и съвремие на Югоизточна Европа през погледа на младите учени / *Николай Поппетров*

ПАЗИТЕЛИ НА ПАМЕТА

„Който предостави на еврейин подслон, достави му храна или му окаже друг вид помощ, подлежи на смъртно наказание“ / *Александра Намисло*

Поляци спасяват евреи в района на Жешов по време на Втората световна война / *Елжбиета Рончи*

Немските престъпления срещу поляци, оказващи помощ на евреи в Илжецки окръг (Радомска област на Генерал-губернаторството на Райха) / *Себастиан Пьонтковски*

Семейство Улма от Маркова. Символ на поляците, екзекутирани за подпомагане на евреи по време на Втората световна война / *Матей Шпитма*

Евреите в междувоенна Полша са предимно градска общност. В района на Жешов най-големите им сдружения преди избухването на Втората световна война са регистрирани в Пшемисле, където живеят около 18 000 евреи, в Жешов – почти 14 000, и в Ярослав – около 8000. В тези градове те съставляват 30 – 40% от всички жители. В малките градове процентът им е по-висок. Във всички по-големи местности притежават собствени религиозни общини, занаятчийски цехове, политически, благотворителни и културни организации, училища и кооперативни каси. Огромното мнозинство евреи от района на Жешов се издържат от търговия, занаяти и застраховки. Относително висок е и дялът на еврейското население в т.нар. свободни професии (лекари и юристи). Земеделието обаче не е сред предпочитаните дейности. В другите сфери на икономиката процентът на заетите евреи е нисък.

Преобладаващата част от еврейското население в Жешовска област е религиозна и е живее в „битови гета“, пребивавайки в традиционния тип религиозно-социална структура, без да поддържа по-преку контакти с поляците. Малцина от тях имат близки познати сред тях, а още по-малка част имат полски приятели. Причина за това отчасти е самозатварянето на самите евреи в собствения им тесен кръг, тъй както повелява самата им религия и етническа самобитност, която те се стараят да запазят. Самоограничаването в контактите единствено го собствената им народностна група произтича и от неприязненото отношение на значителна част от поляците към еврейците. Отрицателното отношение към еврейското население в междувоенния период има няколко извора. Тук трябва да се спомене за стопанската конкуренция, която става причина за засилване на полско-еврейския антагонизъм в периода на икономическите кризи. Поредните не по-малко важни фактори са: културните, етническите, езиковите, религиозните и историческите различия. Някои среди упрекват еврейците в безразличие към проблемите на Полша и дори ги обвиняват в прегателство на полските интереси (заради сътрудничеството им с украинците и Съветите). Следователно в периода на Втората световна война поляци и евреи влизат като врагове. По време на окупацията те били подстрекавани едни срещу други от немците с помощта на различни методи. От една страна, наглата, безцеремонна нацистка пропаганда представя еврейците като причинители на цялото зло, наричайки ги лъжци, крадци и паразити. От друга страна, поляците били обрисувани пред еврейците като отявлени антисемити. Същевременно немското управление в окупирана Полша се отличава с небивал терор, подвластни на който са както поляците, така и еврейците. По този начин германците се опитват да сплашат жителите на покорената страна и да си осигурят тяхното подчинение. Успоредно с това засилват взаимния антагонизъм, тъй като степената на прилагания терор сред различните народности е различна.

Условията на живот в окупирана Полша и съдбата на нейното население зависят преди всичко от политическите интереси на Берлин спрямо населяващите я народи. Според германските планове поляците трябва да бъдат необразованата работна ръка, която се труди в полза на немците и която не притежава никакви права. За да ги подчинят, е необходимо да унищожат всички, които се противопоставят на тези планове. Именно затова в първата фаза от немската окупация острието на репресиите е насочено преди всичко срещу полската интелигенция, а от 1943 г. – вече срещу всички групи на полското общество. Немският окупатор въвежда за поляците рестриктивен закон, който регулира всички

сфери на живот. Дори за най-гребни провинения поляците са били наказвани с граконовски репресии, включително и със смърт. По правило във всички случаи, когато е констатирано нарушение против окупатора, поляците са осъждани на смърт и разстрелвани или изпращани в концентрационните лагери. Освен това се извършват публични екзекуции на поляци, най-често като вид отмъщение. Същевременно се търси публична отговорност.

Ситуацията на огромната част от еврейското население обаче е несравнимо по-тежка от тази на поляците. Немската политика към евреите от началото на германската окупация е насочена към изтласкването им от стопанския, политическия и обществения живот. Хранителните припаси, предназначени за тях, са още по-малки, отколкото за поляците. Имуцеството им се разграбва, налагат им се контрибуции, членовете на общността се изолират от останалата част от обществото с помощта на специално обозначение и се затварят в гета. В Жешовска област повечето от еврейските квартали се създават през 1942 г. Това е вече последният етап преди изтреблението на еврейските жители в известния регион. От 1942 г. германците пристъпват към ликвидация на евреите в Генералното губернаторство. От жешовските терени те са депортирани главно до лагера на смъртта в Белжец. По време на депортацията хората, неспособни да понесат пътуването (болните, възрастните, малките деца), както и тези, които се съпротивляват или прекалено бавно изпълняват заповедите, са убивани на място. Фактът, че окупационните власти пазят в тайна плановете и осъществяването на замисленото унищожение на евреите, става причина за незнанието на жителите на окупирана Полша, малцина от които от самото начало си дават сметка за случващото се. Постъпващата откъслечна информация е приемана с недоверие и често отхвърляна като неавтентична и преувеличена.

Същевременно пристъпването на немците към реализация на плановете за унищожение кара евреите да осъзнаят, че за да просъществуват, са принудени да търсят спасение сред т.нар. арийски жители на Жешовския регион (поляците или украинците). Такава помощ обаче не е лесно да се намери, тъй като тя зависи от множество различни фактори. Един от тях са познанствата измежду арийците, и то до такава степен близки, че някой да се осмели да поеме риска, като окаже подкрепа, за която го заплашва сурово наказание, включително и смъртно.

Поредният фактор е времето. Той играе съществена роля в борбата за живот. Колкото по-бързо започнат приготовленията за укриване, толкова по-големи са шансовете за възобновяване на контакта с арийците и за намиране на добро скривалище. Повечето от евреите ги предприемат едва от началото на депортацията. Тогава за мнозина вече няма възможност за спасение. Най-важната причина за тази необяснима пасивност на евреите са германската стратегия да ги заблуждава относно истинската цел на преселването, и огромният страх от живота на арийска страна, което в някои случаи води до издайничество на лица, укриващи се сред местното население. При тези обстоятелства много евреи предпочитат да останат в своята среда или със семействата си, и загиват заедно с тях.

Незначителни шансове да получат подкрепа от арийска страна, имат ортодоксалните вярващи, които възприемат по особен начин религиозните повели и не съумяват или не желаят да променят нагласата си дори пред лицето на смъртта. Тези евреи представляват значителен процент сред цялата общност, обитаваща Жешовския регион. За тях няма никаква надежда за спасение. Най-големи шансове за укриване имат хората, които владеят перфектно полски език и го говорят без специфичния акцент (характерен за малка част от евреите, живеещи в малките градчета на Жешовска област), а също така познават добре полската култура и обичаи и имат т.нар. добър външен вид, т.е. такъв, който опровергава масовите представи по темата. Тези хора са длъжни да се легитимират с документи, потвърждаващи техния арийски произход (напр. датата на кръщението им), за да могат на тази база да си изготвят други необходими за просъществяването им документи: лични паспорти (кенкарти) и работни карти (ausweis). Едва пълният комплект от такива документи, подпечатани и подписани от упълномощените за това чиновници, позволява интегрирането в полска среда. Арийски документи могат и да се купят, но струват много скъпо. Могат и да се набавят от полски или украински познати. Обикновено това са оригинали, останали след починали роднини. Такива документи издават и свещенослужителите, обслужващи различни християнски ритуали. Предоставянето им на евреите обаче сурово се санкционира. Очевидно, поддържането на добри контакти с „арийците“ е наложително, ако се очаква от тях подкрепа, въпреки опасността от репресии, на която те се излагат. Минавайки за арийци, евреите имат шанс да преживеят войната. Принудени са обаче да сменят местообиталището си. Дори в най-благоприятната среда се намират хора, които по различни поводи могат да ги предадат на окупационните власти.

Предприемайки акции за масова екстерминация на еврейското население, немският окупатор припомня на арийците смъртното наказание за оказана помощ на евреи. Заради

всеки най-дребен жест на съчувствие към еврейското население съществува риск от репресии. И това не са просто празни заплахи.

В района на Жешов са убити най-малко 190 поляци, в това число и малки деца. За пример могат да послужат съгубите на две полски семейства. Улмови живеят в Маркова, близо до Ланцут. През март 1944 г. за укриване на група евреи са убити родителите (Юзеф, неговата бременна съпруга Виктория) и шестте им деца на възраст от година и половина до осем години. Подобна е била съгубата и на Рембишови от Поломия, в околностите на Пилзен. През септември 1943 г. петимата членове на семейството заедно с годеника на една от дъщерите им са разстреляни. Оцелява само синът им Ян, който по време на убийството е бил извън дома. Защитен от жителите на Поломия, той се прибира чак през нощта.

В хамбара вижда мъртвите тела на своите близки. Баща му бил така обезобразен, че Ян с мъка разпознава тялото му. До края на войната Ян Рембиш е принуден да се укрива от немците.

За отношението на немската полиция към поляците, които помагат на евреите, най-добре свидетелстват думите на един от жангармите, изречени по време на екзекуцията на семейство Улмови: „Виждете как умират полските свине, закрилящи евреите“.

Информацията за такива престъпления се разпространява сред жителите на региона и предизвиква нечуван страх. Следователно както евреите, така и предоставящите им помощта си поляци добре знаят какви са последиците, които ги очакват: „Прекрасно разбирахте, че за укриване на евреи смърт заплашва цялото ни семейство, и въпреки това генонощно поемахме този риск в Маркова, така, по съседски. Хитлеристите застреляха цялото семейство Улмови за помощта, оказана на евреи. Треперех от страх, защото и нас ни чакаше същото, но ние, Слава Богу!, оцеляхме“. Когато едно от полските семейства започва да укрива евреи, бащата казва на децата си: „Където и да видете наблизко немци, бягайте от къщи, вървете където и да било, само да е далече оттук.“ След години Анджей Чайковски, на свой ред, си спомня: „В първия момент бях поразен от огромната отговорност и страх от смъртно наказание, което беше нависнало над мен и моето семейство [...]“. Една от укриваните от Чайковски еврейки след войната пише в своите записки: „[...] смъртта ги заплашваше всеки миг заради тяхната всеотдайност. Рискът беше огромен, буквално ден и нощ цялото им семейство живееше в сянката на чудовищната смърт за това, че ни укриваше“.

Индивидуалното укриване на евреи е най-често срещана форма за оказване на помощ в района на Жешов. Постоянният страх от последици за вземане на таква решение налага то да се пази в тайна. Спецификата на областта обаче е благоприятна за подобни действия. Това е преди всичко аграрен регион с множество раздробени стопанства, овощни и зеленчукови градини, което означава, че е било сравнително лесно да се подготвят различни укривания. На село е и по-лесно да се осигури храна, отколкото в града, тъй като самите земеделци са нейни производители. Жешовското село обаче е бедно. Още в предвоенния период повечето хора ходят боси, а обувки сагазат на краката си само преди да влязат в учреджение или църква. Децата от многодетните семейства ходят с едни и същи обувки, редувайки се, тъй като родителите им не са в състояние да купят на всяко от тях. В периода преди жътва част от жителите на селото гладуват. По време на войната, налагайки на земеделците неумоверно високи задължителни контингенти, немските власти задълбочават немотията. Всъщност всички жители на окупирана Полша, които нямат немски произход, са дискриминирани по различни признаци: изхранване, заплащане, достъп до медицинска помощ, както и условия на труд. Оттук и разпространението на различни болести сред населението: червен вятър, туберкулоза, тиф.

Поради тежките условия на живот и бедността най-често е оказвана помощ на отделни хора, защото така е по-лесно те да бъдат укривани и нахранени. Имало е обаче и семейства, които помагат на цели еврейски групи. Между тях са семействата: Пирцак от Прушек, близо до Санок (17 души), Банашевич от местността Ожеховце, близо до Пшемисл (15 души), сестрите Подгурски от Пшемисл (13 души), Миколайек от Дембица (13 души), Марч от Йедлич, близо до Кросно (12 души), Крейцарек от Дубиецк (10 души), Чайковски от Зренчин край Кросно (9 души), Гвиздак от Ланцут (6 души). Всички те успяват да преживеят войната. Не е имало това участие обаче осемчленното семейство Курпел, което живее в чифлика Леончин край Пшемисл. От 1944 г. то укрива в две скривалища група от около 30 бежанци от Пшемисленското гето. През март 1944 г. евреите заедно с Франчишка и Станислав Курпел са разстреляни. Децата им успяват да се спасят.

Помагането на такива големи групи хора не би било възможно без тяхното участие в разходите по издръжката им – поне на част от укриваните. Имало е

ситуации, когато евреите са плащали на поляците за помощта им, което след войната е оценявано по различен начин. Но е имало и укривани, които не са разполагали с никакви средства за живот вследствие загубата на имуществото по време на военните действия или ограбването им от немците. Тогава поляците ги издържат: „Освен това, както установявам – пише в свидетелствата си Бронислав Фелсен, – тогава не съм разполагал с никакви парични средства и съпрузите Крейцарек не само ме укриваха с опасност за живота си, но и през цялото време ме хранеха от собствените си скромни запаси“. Случва се дори укриваните от поляци евреи да бъдат хранени за сметка на най-близките. Понякога оказването на помощ се държи в тайна даже от най-близките, за да бъдат укриваните по-сигурно защитени. Колкото по-малко хора знаят за това, толкова по-големи са шансовете им за оцеляване. Добър пример е случаят с Юзеф Звонаж от Леск, който също укрива евреи. След войната Яфа Валах, която оцелява благодарение на помощта му, си спомня: „Освен сигурността най-важна беше храната. Южо трябваше да се занимава със занаята си и с многото семейни работи, а ние бяхме за него четири допълнителни гърла за изхранване [...]. Намирането на храна при тези обстоятелства не беше никак лесна задача“. Звонаж изнася храна от собствения си дом, за да я предостави на укриваните. Той прави това тайно от най-близките си, тъй като храната е недостатъчна за семейството му и то реагира с подозрителност и обвинения.

Освен изхранването поляците, укривачи евреи, поемат още серия други отговорности, които увеличават риска от разкриване и наказание. За да изхранят себе си и своите подопечни, те са принудени понякога да купуват нелегално мазнина или месо, а на село – да отглеждат добитък или свине и тайно да ги колят. По време на немската окупация за хората, извършващи всички тези дейности, съществува реална заплаха от жестоки репресии. Освен това те трябва да се погрижат и за поне минималната хигиена на подопечните си, да лекуват болестите им, а в случай на смърт да погребат труповете им. Всички ежедневни дейности, свързани с грижата за укриваните, дори такива като правенето на повече покупки, готвенето, носенето на храна, изхвърлянето на нечистотиите, изисква вземането на извънредни мерки за сигурност. Всичко се извършва в тайна, за да се избегне вероятността някой да узнае. Независимо от това обаче понякога се стига до крайно опасни и почти абстрактни ситуации. Споменатото вече семейство Чайковски укрива евреи в скривалище, намиращо се в конюшната. През 1944 г. зад склада за гърва, прилягащ към тази постройка, се настанява немски отряд. По такъв начин в продължение на няколко седмици върху една земна площ „съжителстват“ поляци (в своята къща), евреи – в скривалището, и немци – в градината. В подобна ситуация се озовава и семейство Венгловски, което живее в Завада край Дембица. От 1942 г. то укрива в мазето под обора двойка евреи. В началото на 1944 г. в техния дом са разквартирувани двама немски войници. Оттогава в домакинството се смесват поляци, евреи и немци. Това положение трае шест месеца до изселването на жителите на Завада, тъй като селото е обявено от немците за гранично-фронтова зона. Евреите се смесват с масата изселници и успяват да оцелеят.

В района на Жешов, както и на останалата територия на Генералното губернаторство, съществуват различни форми за оказване помощ на еврейското население. На посочения терен обаче доминира индивидуалната помощ. На познати са достояни арийски документи (в т.ч. фиктивни данни за кръщение и документи на починали роднини), носена е храна в гетата и трудовите лагери, както и в устроените в горите скривалища. Евреи са укривани в собствени жилища, къщите или в стопанските пристройки.

Понастоящем не се знае точният брой на полските жители на Жешовска област, участвали в подпомагането на еврейското население по време на Втората световна война, и най-вероятно той ще си остане неизвестен. Тук се намесват множество фактори. Тяхното разглеждане обаче надхвърля тематичните рамки на тази статия. Само част от помогналите са удостоени от Института „Яд Вашем“ със званието „Праведен сред народите“. Другите, по различни съображения, никога няма да го заслужат.

Не е известен и броят на евреите, които преживяват войната благодарение на оказаната им помощ. Въз основа на свидетелски показания и признания, както и на следвоенната документация на еврейските комитети, може да се твърди, че оцелелите от войната еврейски жители от Жешовска област са около 2900, от които внушителен процент са били спасени от поляци. През 1944 г., т.е. още преди репатрирането им от териториите на СССР, само в Еврейския комитет в Жешов са регистрирани 446 лица, от които повече от 80% оцеляват благодарение на помощта, оказана им от полските жители на региона.

Пълния текст четете в сп. „История“, кн. 5

Прилагането на компетентностния подход в обучението

*Откъс от „Интегративни връзки
в компетентностния подход в обучението
по математика и информационни
технологии“*

Коста Гъров

ПУ „Паисий Хилендарски“ – Пловдив

Севдалина Георгиева

Елена Ковачева

Шуменски университет, ДИКПО – Варна

Ангел Ангелов

СУ „Сава Доброплодни“ – Шумен

Компетентностен подход

През втората половина на XX век в редица публикации в областта на психологията и педагогиката се появява понятието „компетентност“, което отразява връзката между характеристиките на личността и изискванията на извършваната от нея дейност. Етимологията на латинската дума *competere* е: означаващ, съвпадащ, съответстващ, способен (Kamenova, 2011: 150).

Понятията „знание“ и „умение“ негостатъчно отразяват връзката между характеристиките на личността и изискванията на извършваната от нея дейност. Новото тогава понятие „компетентност“ трябва да означава нещо повече от обединението на знанията и уменията в структурата на личността. Според Колишев компетентността е интеграция на знания, умения и отношение, осигуряваща ефективно осъществяване на професионални и житейски дейности (Kolishev, 2016: 29).

Постепенно в научната литература се появява и понятието „компетенция“, което се определя по сходен начин от много автори и като цяло, представлява взаимосвързани качества на личността (знания, умения, навици, способности, умения), изискуеми по отношение на определен кръг от предмети и процеси и необходими

Заглавието е на редакцията

www.mathinfo.azbuki.bg

Главен редактор
Проф. д.п.н. Сава Гроздев
E-mail: sava.grozdev@gmail.com

Редактор
Живка Бакалова
0878 652 676

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: mathinfo@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Математика и информатика“, кн. 5/2017:

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИ СТАТИИ

Интегративни връзки в компетентностния подход в обучението по математика и информационни технологии / *Коста Гъров, Севдалина Георгиева, Елена Ковачева, Ангел Ангелов*

Някои начини за решаване на алгебрични задачи / *Диана Стефанова*

Второй международный сетевой исследовательский проект учащихся в рамках МПТЕ / *Мария Шабанова, Марина Белоручкова, Роза Атамуратова, Веселин Ненков*

Дидактически сценарий върху една задача от XXI младежка балканска математическа олимпиада / *Борислав Лазаров*

**ОБРАЗОВАТЕЛНИ
ТЕХНОЛОГИИ**

Some Numerical Sequences Concerning Square Roots (Part One) / *Rosen Nikolaev, Tanka Milkova, Yordan Petkov*

Доказателства и уточнения на експериментално получените твърдения чрез принципа за дуалност / *Сава Гроздев, Веселин Ненков*

Erdős' Distinct Distances Problem / *Houssam Zenati*

Optimizing the Positioning of Serving Units in Tourism Business / *Radan Miryanov, Velina Yordanova*

КОНКУРСНИ ЗАДАЧИ

Конкурсни задачи на брой

Решения на задачите от брой 6, 2016

за качествена продуктивна дейност. По отношение на разликата между понятията „компетенция“ и „компетенност“ може да се отбележи, че компетенцията е съвкупност от нормативно одобрени изисквания към образователната подготовка на личността, необходими за качествено изпълнение на определена дейност, а компетенността е потвърдена в практиката способност на личността да отговори на изискванията (Hutorskii, 2003: 45).

Компетенността може да се анализира както в количествен, така и в качествен план. В количествен план тя е съвкупност от умения на личността, т.е. понятията „компетенност“ и „умения“ се отнасят както цяло към неговите части. В качествен план компетенността е нещо повече от интеграцията на знания и умения, защото има нужда от добавка, която да се отнесе към връзката „характеристиките на личността“ и „изискванията на извършваната от нея дейност“, а именно „отношение“. То може да се опише като: отговорност, инициативност, организаторство, екипност, самооценяване на лични резултати, удовлетвореност от свършена работа и др. Според Н. Колишев отношението е единство на когнитивни, афективни и поведенчески компоненти, създавано от ценностите на личността (Kolishiev, 2008: 48). В специализираната литература към отношението се включват и готовност да се оценяват и анализират социалните последици от своите действия, убеждения, ценностна система, качества, състояния и отношения, нагласи, личностни, психосоциални и когнитивни характеристики и черти и др.

В Закона за предучилищното и училищното образование в чл. 75 (1) е записано: „Училищната подготовка е съвкупност от компетенности – знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на ученика в следващ клас, етап и/или степен на образование и свързани с постигане на целите на училищното образование“. Интеграцията между знанията, уменията и отношенията, като характеристика на личността, е основа на компетенционния подход в обучението, определен гаже и нормативно в България. В българската образователна система компетенционния подход е основен и това се вижда от нормативните документи: закон, държавни образователни изисквания и учебни програми по съответните учебни предмети. Очакваните резултати от обучението са описани като знания, умения и отношения, подчинени на таксономията на Блум за степенуване на равнищата на компетенност.

В структурата на компетенността участват само тези знания и умения, които образуват едно цяло. В процеса на обучение личността усвоява различни по своя характер знания и не е възможно цялата съвкупност от разнообразни знания да бъде теоретична основа на формираните умения. В основата на уменията може да са теоретичните знания (дефиниции, теореми, формулировки на закони и закономерности, обяснения на теории), приложните знания (технология, последователност на определени действия, изисквания при изпълнението на определени дейности, дейностни модели и др.). Тези **знания**, в единство с формираните на тяхна основа **умения**, са съставни части на компетенността. Когато се добави и отношение – положителни чувства към предмета на компетенността, активно поведение, насочено към практическа реализация на компетенността, се завършва единството на компе-

ментността. Това, което наричаме предмет на компетентността, е дейност, представяща съществена част от определена професия или житейска дейност (например езикова компетентност в професията на журналиста, комуникативна компетентност в професията на мениджъра, гражданска компетентност в дейността на членовете на гражданското общество) (Kolishev, 2016).

Според Вацов преходът на образованието от квалификационния подход към компетентностен се проявява в това, че засилването на познавателното и информационното начало в професионалния, обществен и личния живот на човека се разминава с традиционното разбиране за професионална квалификация. Много по-приемливо става понятието компетентност, включващо в себе си системно организирани интелектуални, комуникативни, рефлексивни, самоорганизационни и морални норми, позволяващи успешно да се организира дейността на човека в широк социален, икономически и културен смисъл. Главната задача на образованието става подготовката на компетентни специалисти, т.е. на хора със знания за различните страни на живота, с навици за творческо боравене с интелектуалния и професионалния инструментариум, със способности за взаимодействие с други хора в различни ситуации с цел постигане на конструктивно взаимодействие с тях.

Обобщавайки горното, може да се заключи, че концепцията за използването на подхода осигурява преход от компетентностно конструиране на резултатите, целите и съдържанието на образованието към разработване на мониторингова система за контрол на качеството на образователните резултати, постигнати чрез индивидуализация и приложение на интерактивни методи на обучение (Vatsov, 2009).

Прилагането на компетентностния подход в обучението води до съществени промени в съдържанието и технологията на образователния процес, във взаимодействието между преподавателите и обучаемите. Обръщането на фокуса от обучението към ученето означава, че определящо е не само какво учениците трябва да знаят и какво трябва да умеят, а как да се усвои в клас, а и какви умения, ценности и нагласи да бъдат формираны. Главната задача в учебния процес не е запаметяването, а разбирането и творческото решаване на нови задачи. Но главната спънка в процеса на обучението е именно запаметяването и усвояването на преподавания материал (Lozanov, 1971: 265). С това твърдение на Лозанов се затвърждава значението на първото равнище запомняне – не е важно от практическа гледна точка, но е необходимо. Компетентностният подход в обучението е несъвместим с все още съществуващата в образователната ни система практика да се акцентира предимно върху придобиването на знания и използването им за формиране на когнитивни умения, но те да се възприемат отделно и независимо от личностното развитие на ученика. Необходимо е да уточним, че компетентностният подход не отрича значението на знанията като съществен елемент в структурата на компетентностите. Той акцентира върху уменията за тяхното използване (Petrova, 2016: 17).

В този контекст при построяването на модел на обучение, подчинен на компетентностния подход, трябва да се обърне внимание на методите, формите и средствата в обучението, за да се ориентира процесът към проблемно обучение, творческо прилагане на образователните цели и смяна на ролята на учителя от централна фигура в ментор, поддръжник, съветник и съучастник в процеса на обучение и не на последно място – учебното съдържание, като компонент на този образователен модел, трябва да бъде с ясно изразени междупредметни връзки, реализиращи интегративен подход, осигуряващ резултат от процеса, който е адекватен на изискванията на една успешна житейска реализация.

Интегративен подход

В българския език смисълът на думата „интеграция“ е „обединяване в едно цяло на групи, колективи, страни поради обща работа или/и общи интереси“ (Burov, 1994: 320). В специализираната литература има различни интерпретации на този термин. Най-общо „интеграция“ се определя като: процес на формиране на целостта чрез обединение, свързване на елементи на основата на нещо общо между тях (Салкова, 2013). Според М. Андреев, П. Радев и др. интеграцията способства за интензификацията на обучението (Andreev, 1996), (Radev, 2007). П. Николов разглежда интегралния подход като стратегия за осъществяване на „генералната цел“ на образователното дело; като средство за установяване на диалектично единство „на двете форми на дейността – мисловна и практическа“ (Nikolov, 1985: 29) в процеса на обучение и за цялостно развитие на личността; като средство за синтезиране на знанията на учащите се в убеждение и победение, в качества на личността, способна да се реализира в живота.

Интегративността може да бъде структурна и функционална. Структурната интеграция се нарича още количествена – сумирани части учебен материал, което е

само реорганизация на учебното съдържание: да се обединят части от учебно съдържание и да се свържат в една система, осигуряваща достигане до някакъв конкретен резултат, решение на казус. Функционалната интеграция се нарича още качествена и се свързва с общи принципи, а учебното съдържание се центрира около важна идея, обща тема, област на общи интереси (Andreev, 1996). Тя касае методите, формите средствата на обучение, средата, в която се реализира процесът, отношението на учителя и обучаемите към обучението, социалните взаимодействия на участниците, личностните им качества и др.

Идеята на интегративния подход – единство на научното познание и включване на различни активности на учениците – е заложена в държавните образователни стандарти и учебните програми по математика и информационни технологии. В тях е определено специално място на междупредметните връзки, за формите и методите на преподаване и оценяване, дадени са примерни казуси и ситуации, които обезпечават интегралния подход.

Методиката на обучението по математика и информационни технологии разкрива особеностите на учебния процес и разработва съответни технологии за интелектуалното развитие на учениците и за възпитанието им. Интегративният и компетентностният подход са в основата на изграждането на модела на обучение на всеки учител по математика и/или информационни технологии на практика. За да се постигнат очакваните резултати от обучението, регламентирани в нормативните документи, се планира и осъществява процес, предложен в учебните програми. В тях всички изисквания на финала на процеса са формулирани като компетентности, необходими за реализирането на хармонична личност в дейности от дадения предмет на познание. Този процес се планира с конкретни методи и средства, които обезпечават интегративния подход.

Интегративни връзки в компетентностния подход в обучението по математика и информационни технологии

За да се илюстрира приложението на интегративните връзки в обучението по математика и информационни технологии, основани на компетентностния подход, предлагаме модел на обучение, в който да се вземат предвид всички елементи, характеризиращи двата подхода. Всеки модел се състои от цел, предмет на познание и контрол и оценка. Тези три компонента са очертани в учебните програми, ясно разграничени в отделните учебни предмети. Ролята на учителя е да съчетае подходящи части от учебния материал от различни предметни области, за да осъществи структурната интеграция. Но това не може да стане самоцелно, а непременно подчинено на обща идея, цел, казус. В педагогическата литература тези методи са: проблемно обучение, проектно обучение, дейностен подход, често с общото име „интерактивно обучение“, което всъщност е проявление на функционалната интеграция. Това, което планира и осъществява учителят в своята работа, е процесът на обучение. Именно в процеса личи прилагането на функционалната интеграция – какви методи, какви форми използва, така че да активира ученика, да включи различните му активности: познавателни умения, съчетани със социални умения, кинетични, сензорни и т.н. *С други думи: дадени като изискване на финала компетентности се постигат чрез адекватно комбиниране на части от учебното съдържание с обща идея, казус, с внимателно подбрани от учителя, съобразени със спецификата на учениците, форми методи и средства.* Следната схема на фигура 1 показва връзката на двата подхода в един модел на обучение по математика и информатика:

Фигура 1

Пълния текст четете в сп. „Математика и информатика“, кн. 5

Интегриране на знания и умения по математика и информатика

*Откъс от „Междупредметните връзки –
мотивиращ фактор за ново качество“*

Ивайло Старибратов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Цветана Димитрова

Математическа гимназия „Акад. Кирил Попов“ –

Пловдив

Състояние на проблема

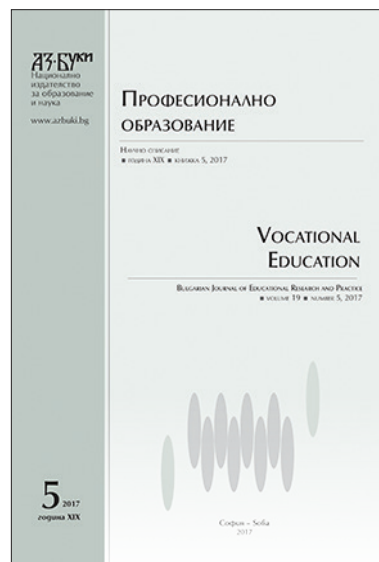
Задачите, давани на национални състезания и олимпиади по информатика, винаги са били обект на изследване. В изследванията дотук обаче се стъпва на авторските решения и анализи. Опитът от работата ни с четвъртокласници, които се занимават извънкласно с математика още от първи клас, показва, че същите правят галеч по-ясни и разбираеми за „малките ученици“ решения, прилагайки знанията си дотук от математиката.

В (Staribratov & Dimitrova, 2014) е представена система от тупови задачи, в които се изисква образуване на числови редици по определено правило, както и пресмятане на сума и произведение на членовете на така образуваните редици.

Тази разработка беше предизвикана от начините за решаване на задача НОИ1, ЕЗ_2012 (infos, 2012), в която авторът прави решение, използвайки свойствата на Гаусовите суми. Средното аритметично за четните числа в интервала е равно на средното аритметично на краищата му. Остава само краищата да се направят четни числа.

```
#include <iostream >
using namespace std;
int main()
{long int n,k,br,sum;
cin > > n > > k;
```

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Главен редактор

Проф. д-р Тоня Георгиева

E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев

0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 5/2017:

МЕТОДИКА И ОПИТ

Проучване на потребителския интерес към селскотуристическия продукт в региона на Средните Родопи /
Иванка Лулчева, Славена Димитрова

Училището среща икономиката /
Кармен Щрук

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Разрешаване на конфликтни ситуации в училище от учители медиатори /
Татяна Дронзина, Бисерка Михалева

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

Прилагане на услуга за професионална ориентация и реализация на лица с увреждания в Република Кипър / *Милен Замфиров, Михайлица Хараламбус*

ХРОНИКА

Пътища за подобряване на оценяването и признаването на резултати на учащите / *Емилияна Димитрова*

ПЪТЯТ КЪМ УСПЕХА

Мотивацията като фактор от обучението / *Милена Такиева*

Оценка на конкурентоспособността на телекомуникационен оператор / *Таня Киркова*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

В настоящия брой представяме:
Основно училище „Стою Шишков“ – с. Търън, община Смолян

Управление на промените / *Диана Димитрова*

Педагогически етюди / *Диана Димитрова*

Трудно е да бъдеш различен / *Стефанка Пампорова*

Изкуството на древните майстори във виртуална работилница / *Диана Димитрова*

В настоящия брой представяме:
Математическа гимназия „Академик Кирил Попов“ – Пловдив

Лидер в иновациите / *Гергана Петрова*

Междупредметните връзки – мотивиращ фактор за ново качество / *Ивайло Старибратов, Цветана Димитрова*

Проблеми на функционално-стилистичния подход в обучението по български език в прогимназиалния училищен етап / *Пенчо Раянов*

Компютърна графика в математическа гимназия / *Румен Манолов, Ваня Шипчанова*

Високотехнологична идея за обучение на високотехнологичните ни ученици / *Ивайло Старибратов, Борис Михайлов*

```
if (n%2)n + + ;
if(k%2)k--;
cout < < (n + k)/2 < < endl;
}
```

Решението, което правят учениците, е:

```
# include <iostream>
using namespace std;
int main ()
{
    long long m, n, s = 0, br = 0, ch, i;
    cin > > m > > n;
    for (i = m; i < = n; i + + )
    {
        if (i%2 == 0){s = s + i;br + + ;}
    }
    cout < < s/br < < endl;
    return 0;
}
```

Това решение е първото, което идва наум на един ученик от IV – V клас, който посещава школа по състезателна информатика, понеже там се учи какво е цикъл, и за тях не е проблем да програмират повтарящи се действия в интервал. Решението покрива всички местови примери, но не е от местовите надвишава м. нар. „time limit“. В тази връзка, ученикът, ако не е посещавал извънкласна форма на обучение по математика, няма как да направи по-ефикасно решение.

Разработката (Gourov & Dimitrova, 2015) е посветена на описанието на един подход за интегриране на знания и умения по математика и информатика чрез създаване на компютърни програми за решаване на Диофантови уравнения. Ако се приложи описаната методика, ще се намали сложността на алгоритъма за решаване на този тип задачи.

В настоящата разработка вниманието се насочва към задача ET_E2_2011 (infos, 2011), Намислех си число.

Авторът на задачата предлага два начина за решение на задачата.

Да разгледаме уравнението:

$$(x:a - a):a - a = b$$

$$(x:a - a):a = b + a$$

$$(x:a - a) = (b + a).a$$

$$x:a = (b + a).a + a$$

$$x = (b + a).a + a.a$$

Задачата се свежда само до пресмятането на формулата и извеждането на резултата:

```
cin > > a > > b;
cout < < ((b + a)*a + a)*a < < endl;
```

Учениците не е необходимо да имат знания за уравнения. Лесно е да се досетим, че за да пресметнем търсеното число, трябва да извършим обратните действия, т.е. към полученото число b да добавим числото a и след това да извършим тези действия още веднъж.

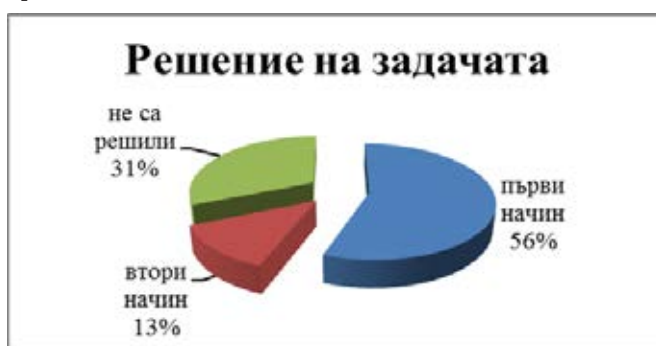
Решение на автора:

```
#include <iostream>
using namespace std;
int main()
{int a,b,x;
cin > > a > > b;
x = b + a;
x = x*a;
x = x + a;
```

```
x = x*a;
cout << x << endl;
}
```

Както се вижда, авторът предлага задачата да се реши или като задача по математика от типа „намиране на неизвестно“, или чрез линеен алгоритъм, който учениците могат да съставят само ако направят съответните логически разсъждения. Възможност вторият начин е типична инверсия. За да се реши задачата по първия начин, е необходимо да се направят необходимите пресмятания на лист хартия, както в часовете по математика. Полученият израз пресмята резултата, който се извежда в конзолата посредством оператора *cout*. Децата на 10 – 11-годишна възраст много често правят технически грешки (например не обръщат знака при прехвърляне на дадена стойност от другата страна на равенството или не спазват приоритета на операциите) при пресмятане на изрази.

На Есенния турнир 2011 г. в състезателна група Е са се явили общо 71 деца. Въпреки че задачата е с коефициент на трудност $k = -0.76$ (Staribratov & Dimitrova, 2013), което я определя като лесна, по този начин са я решили 39 състезатели. По втория начин – 9, а 22 – не са успели да я решат.

Фигура 1

Стойността на коефициента k ни дава да заключим, че този тип задачи са подходящи за тази възрастова група, но от диаграмата се вижда, че близо 1/3 от учениците не са успели да се справят, а само 13% са я решили логически. В разработката представяме успешен методически модел за решаване на аритметични уравнения с една, две, три и повече операции по информатика, който се основава на модела на инверсията в математиката.

Педагогически подход

Понятието „инверсия“ означава: 1. спец. изменение на обикновения ред на думите в изречение или словосъчетание, използвано като стилистичен похват; 2. в метеорологията – покачване на температурата в атмосферата от долу нагоре; 3. в химията – разлагане на водни разтвори на обикновената захар с помощта на киселина и ензими; 4. в музиката – повторение на темата или на мотива с противоположна посока на интервалите (Тълковен речник).

В математиката инверсията е метод, който се прилага при извършване на аритметични преобразувания, и по-точно в пресмятане на аритметични уравнения.

Методически този метод се представя по следния начин (Lalchev, 2009).

Представяне на елементарни аритметични (адитивни и мултипликативни) преобразувания (таблица 1 и таблица 2).

Таблица 1. Адитивни преобразувания

Наименование	Означение	Израз	Модел
Събиране на а	+а →	x+a	+а →
Изваждане на а	-а →	x-a	-а →
Изваждане от а	а- →	а-x	а- →

Таблица 2. Мултипликативни преобразувания

Наименование	Означение	Израз	Модел
Умножение на a	$*a$ →	$x*a$	$*a$ →
Деление на a	$/a$ →	x/a	$/a$ →
Деление от a	$a/$ →	a/x	$a/$ →

Композиция на преобразуванията се извършва с помощта на моделите, представени в таблица 3, 4, 5 и 6.

Таблица 3. Преобразувания на изрази

Израз	Модел					
$(x+a)/b$			$+a$ →		$/b$ →	
$((x+a)/b)-c$		$+a$ →		$/b$ →		$-c$ →

Таблица 4. Преобразувания на уравнения с едно неизвестно

Уравнение	Модел		
$x+a=b$		$+a$ →	b
$x-a=b$		$-a$ →	b
$a-x=b$		$a-$ → b	b
$x*a=b$		$*a$ →	b
$x/a=b$		$/a$ → b	b
$a/x=b$		$a/$ →	

Първите алгоритми, които учениците започват да съставят във вид на програми, са линейните. В примерната учебна програма за V клас (infos, 2009) от линейни алгоритми са заложили следните теми: задачи за изчисление, отделяне цифрите на число, преобразуване на мерни единици. Тема, по която се работи в школите в България, но не е отразена, е „пресмятане по формула“. Тук учениците решават задачи, свързани с пресмятане на лице и обиколка на познатите им от математиката равнинни фигури (триъгълник, квадрат, правоъгълник, кръг).

В изложението ще представим методика за изучаване на аритметични уравнения с една, две, три и повече операции в информатиката. Първа основна задача е съответно за решаване на уравнения с една операция, втора основна задача – за решаване на уравнения с две операции, трета основна задача – за решаване на уравнения с три операции, и четвърта основна задача – за решаване на уравнения с четири операции. След всяка основна задача са представени допълнителни задачи, изчерпващи останалите случаи от разглежданата основна задача. Представените решения са на езика C++ в среда за програмиране Code::Blocks 13.12.

Пълния текст четете в сп. „Професионално образование“, кн. 5

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

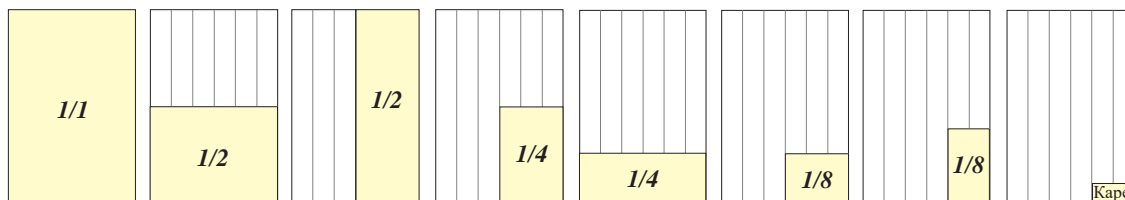
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора, трета или четвърта корица – по договаряне.

3. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

4. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.